

bası, Şeyh Hilâlî'nin Halep'teki zâviyesine sık sık giderdi. Râğib et-Tabbâh, Şeyh Muhammed el-Ârif'ten hat dersleri aldı. Mansûriyye Medresesi'nde Arapça'nın yanı sıra Türkçe, Farsça ve Fransızca öğrendi. On dört yaşında iken babası ve amcasıyla birlikte gittiği Hicaz'da çeşitli ilim adamlarının sohbetlerine katıldı. Hanefî fakihî Muhammed ez-Zerkâ, Halep fetva emini ve Rızâiyye Medresesi müderrisi Beşîr el-Gazî'den dinî ilimleri öğrendi. Gençlik yıllarında Arap ülkelerini gezip Abdülkâdir el-Mağribî, Şeyh Behcetü'l-Baytâr, Kâmil el-Kassâb, Mekî el-Kettânî gibi şahsiyetlerle tanıştı. Dâvud Çelebi, İsâ İskender el-Ma'lûf, Ahmed Teymur Paşa gibi âlimler ve bazı şarkiyatçılarla mektuplaştı. Beyrut, Mısır, Dimaşk ve Halep'te yayımlanan dergi ve gazetelerde makaleler yazdı. Bir yandan da eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürdü. Şemsülmârif Medresesi'nde Arapça, inşâ ve dinî ilimler konusunda ders verdi. 1921'de açılan Hüsreviyye Medresesi'nin müfredat programını çağdaş bir anlayışla hazırlamaya çalıştı. Bu medresede siyer, hadis, İslâm kültür ve medeniyeti tarihi derslerini okuttu. 1922'de Halep'te kurduğu matbaada çok sayıda ilmi eser neşretti. 1923'te Dimaşk'taki el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-Arabî'ye, 1930'da Cem'iyetü'l-âsârî'l-kadîme'ye, 1931'de el-Lecnetü'l-idâriyye'ye, 1935'te Haydarâbâd-Dekken'deki Cem'iyetü'l-maârifî'n-Nu'mânîyye'ye üye seçildi. 1937'de el-Medârisü'l-ilmiyyetü'd-diniyye'nin müdürlüğüne getirildi. 1938'de Cem'iyetü'l-birr ve'l-ahlâkî'l-İslâmiyye reisliğine, Halep Külliyyetü's-şerîa dekanlığına, son olarak da Halep'teki Râbitatü'l-ulemâ başkanlığına seçildi, bu görevini ölümüne kadar sürdürdü. 30 Haziran 1951'de Halep'te vefat etti. Çok sayıda öğrenci yetiştiren Râğib et-Tabbâh'ın icâzet verdiği öğrenciler arasında Nâsirüddin el-Elbânî ile Menûnî de yer almaktadır.

Eserleri. 1. *İ'lâmü'n-nübelâ' bi-târîhi Halebe's-şehbâ'* (I-VII, Halep 1342-1345/1923-1926; nşr. Muhammed Kemâl, Dimaşk 1988). Halep'e dair yazılmış tarih kitapları ve şehir hakkında bilgi veren genel eserlerden kronolojik sırayla bahseden bir girişle iki bölümden oluşur. Eserde Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Halep'i fethettiği 16 (637) tarihinden 1325 (1908) yılı sonuna kadar şehir idaresi altında tutan devletler, emîrler, melikler, bunların zamanında meydana gelen olaylarla cami, medrese, kilise, hamam ve diğer mimari eserler, Halep'e ait örf ve âdetler, halkın ahlâk ve yaşayışı, el sanatları gibi konular anlatılmış, Halepli veya Halep'te doğmuş yahut Halep'

Râğib
et-Tabbâh

te ölmüş önemli kişilerin hayatları hakkında bilgi verilmiştir. Eserin içinde İbnü'l-Adîm'in *Kitâbü'l-İnşâf ve't-taḥarrîsi* de yayımlanmıştır (IV, 78 vd.). Râğib et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ'*'nin sonuna 1908-1926 yılları arasında meydana gelen olayları, Halepli meşhur aileleri, bu tarihler arasında vefat eden ünlü kişilerin hayatı ve eserleri hakkındaki bilgileri de eklemiştir. 2. *Zülkarneyn ve seddü's-Şîn men hüve ... ve eyne hüve ...* (nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan Âlû Selmân, Küveyt 1424/2003). 3. *el-Envârü'l-celiyye min muḥtaşari'l-esbâti'l-Halebiyye* (Halep 1351/1932). Yûsuf el-Hüseynî el-Haneffî el-Halebî'nin *Kifâyetü'r-râvî ve's-sâmî'* ve *hiḍâyetü'r-râ'î ve's-sâmî'*, Abdülkerîm b. Ahmed eş-Şerâbâtî'nin *İnâle'ü't-tâlibîn li-'avâli'l-muḥaddisîn*, Abdurrahman Abdullah el-Hanbelî el-Halebî'nin *Menârü'l-is'âd fi furûki'l-isnâd* adlı eserlerinin muhtasarıdır. 4. *el-Mişbâḥ 'alâ Muḥaddime-ti İbni's-Şalâḥ*. İbnü's-Salâḥ eş-Şehrezûrî'nin hadis usulü hakkındaki eseriyle Zeynüddin el-İrâkî'nin şerhine yapılan ta'lîkat olup her iki eserle birlikte yayımlanmıştır (Halep 1350; Beyrut 1993). 5. *er-Ravziyyât*. Hamdânîler'den Seyfûddevlî'nin ünlü şairi Saneverî'nin çeşitli kaynaklardan derlediği şiirlerini ihtiva eder. 6. *eş-Şekâfetü'l-İslâmiyye* (Halep 1369/1950). İslâm kültür ve medeniyetinden, tefsir, fıkıh ve hadis alanındaki çalışmalardan, fikhî mezheplerden ve dört Sünnî mezhebin İslâm ülkelerine yayılışından, tasavvuf, tarih, şiir ve edebiyat alanındaki çalışmalardan ve son dönemdeki fikir hareketlerinden bahseder. 7. *el-Meṭâlibü'l-'aliyye fi'd-dürûsi'd-diniyye* (Halep 1330).

Râğib et-Tabbâh'ın dergilerde yayımlanan bazı makaleleri risâleler halinde basılmıştır. *Tercemâti Kemâlidîn b. el-'Adîm*, *el-Medâris fi'l-İslâm*, *Mâ Cema'ahû min şî'ri'l-edib* 'Ömer b. Ḥabîb el-Halebî ve es-Siyâse fi'l-Kur'ân bunlar arasında zikredilebilir. Ayrıca Muhib-

büddin et-Taberî'nin *es-Simṭü's-semîn fi menâkıbi ümmehâtî'l-mü'minîn* (Halep 1328, 1346; Kahire 1402/1982; Beyrut 1418/1997), Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *el-Medḥal* (*el-Medḥal fi 'ilmi'l-hadîs*, Halep 1353/1933), Hâzimi'nin *el-İ'tibâr* (Halep 1346/1927), Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Mişkâtü'l-envâr fi mâ ruviye 'ani'llâhi mine'l-aḥbâr* (Halep 1346; Kahire 1369) ve Abdülğanî b. İsmâil en-Nablusî'nin *el-Kevkebû's-sârî fi ḥaḳîkati'l-cüz'î'l-İhtiyârî* (Halep 1349/1931) adlı eserlerini neşre hazırlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râğib et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ' bi-târîhi Halebe's-şehbâ'*, Halep 1342/1923, I, 2-10; a.mlf., *Zülkarneyn ve seddü's-Şîn men hüve ... ve eyne hüve ...* (nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan Âlû Selmân), Küveyt 1424/2003, neşredenin girişi, s. 10-19; Serkis, *Mu'cem*, II, 1655-1656; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 430; Ziriklî, *el-A'lâm*, VI, 359; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IX, 305; Ma'a'l-Mektebe, s. 112; Ali Tantâvî, *Zikreyât*, Cidde 1409/1989, VII, 92; VIII, 145; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Uyûnü'l-mü'ellifât* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 81; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 269; Seyyid Alevî b. Abbas el-Hasenî, *Fihristü's-şüyûḥ ve'l-esânîd*, [baskı yeri yok] 1423/2003, s. 160-161.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

RAĞBET ve REHBET

(الرغبة والرهبة)

Arzu ve kaygı anlamında
bir tasavvuf terimi.

Sözlükte **rağbet** "ümit ve arzu etme, isteme, yönelme, ihlâsla yalvarıp yakarma", **rehbet** ise "korkma, endişe etme, çekinme" anlamına gelir. Rehbet kökünden türeyen **terehhüb** korku sâikiyle Allah'a en mükemmel şekilde kulluk etmektir (Râğib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "rğb", "rhb" md.leri). Kur'ân-ı Kerîm'de Zekerîyyâ ve Yahyâ peygamberlerden, "Onlar hayırlı işlerde koşuşur, ümit ederek (regaben) ve kaygı duyarak (rehben) dua ederlerdi, bize karşı pek saygılı idiler" (el-Enbiyâ 21/90) diye bahsedilmekte ve davranışları örnek olarak gösterilmektedir. Sadece Allah'tan korkmak gerektiğini belirten âyetlerde rehbet kökünden fiiller kullanılmış (el-Bakara 2/40; en-Nahl 16/51), kulun Allah'ın vaadlerine rağbet etmesi, bu vaadlerin gerçekleşeceği ümidiyle dua edip ona yönelmesi istenmiştir (el-İnşîrâḥ 94/8). Rağbet ve rehbetle Allah'a dua etmek hadislerde de tavsiye edilmiştir (*Müsned*, III, 321; Buḥârî, "Da'avât", 5; Müslim, "Zikir", 56; Tirmizî, "Da'avât", 16; Ebû Dâvûd, "Edeb",

98). Hz. Peygamber'in bir defasında namazı biraz uzattığını gören sahâbiler bunun sebebini sorunca, "Rağbet namazı kıldım" cevabını almışlardı (Tirmizî, "Fiten", 14; İbn Mâce, "Fiten", 9). Resûl-i Ekrem büyük bir arzu ile Allah Teâlâ'dan bazı şeyleri talep ettiğinden bu namazı rağbet namazı diye nitelendirmiştir. Hz. Ömer'in, ölüm döşeginde iken kendisinden sonraki idarî ve siyasî durumu kast ederek dünyadan umutlu ve kaygılı olarak (râgib ve râhib) ayrılmakta olduğunu söylediği rivayet edilir (Buhârî, "Ahkâm", 51; Müslim, "İmâret", 11).

Tasavvuf kaynaklarında rağbet ve rehbetin havf-recâ, kabz-bast, heybet-üns gibi çeşitli şekil ve dereceleri olduğundan bahsedilir. Allah'ın mekrinden emin olma (emn) ve yeis kavramları da bu hususlarla ilgilidir (bk. MEKR; YEİS). Sûfiler genellikle rağbeti recâdan daha kuvvetli bir ümit hali olarak görmüşler, rehbeti de recânın neticesi ve semeresi diye kabul etmişlerdir. Kuşeyrî rağbeti fenâ ve bekâ halleriyle irtibatlandırır. Zühed dünyaya rağbet etmemek, ona ilgi göstermemektir. Dünyaya rağbet etme halinin fenâsı âhirete rağbetin bekâsını gerektirir. Kul dünyaya uzak durduğu (zâhid olduğu) nisbette âhirete rağbet eder, onu ister. Rağbet ve rehbet havf ve recânın gereği olarak âbidlerin kalplerinde baskın his olarak bulunur (*er-Risâle*, s. 207, 211, 212, 217).

Hâce Abdullah-ı Herevî rağbet ve rehbetin üç türünden bahseder. Ehl-i hayır veya ehl-i haber adını verdiği zümrenin rağbeti ilimden kaynaklanır ve sahibini çalışıp çabalamaya sevkeder. Bu zümre ruhsatlarından kaçınır, azîmetlere göre hareket eder. Ehl-i hâlin rağbeti Hak'tan başka hiçbir şeye ilgi duymasına imkân vermez. Ehl-i müşâhedenin rağbeti ise saf ve halistir. Bunlar sadece Hakk'a rağbet eder, mâsi-vâdan ilgiyi keserler. Gazzâlî de nefis, kalp ve sırta ilgili olmak üzere rağbetin üç şekilden söz etmiş ve nefis sevaba, kalbin hakikate, sırrın Hakk'a rağbet ettiğini söylemiştir. Ona göre rehbet kulun ezeli takdirin kendi aleyhinde olabileceğini düşünüp endişelenmesidir (*İhyâ*², I, 84).

Muhyiddin İbnü'l-Arabî de Gazzâlî gibi rağbetin üç türü olduğunu söyler. Ona göre rağbetin birinci şekli sevap ummaktır; bu rağbetin mahalli nefis olup daha çok sıradan halk için söz konusudur. Kalbin rağbeti hakikate, sırrın rağbeti Hakk'adır; velîlerin ve âriflerin rağbeti bu kısma girer. Muhyiddin İbnü'l-Arabî rehbet konusunda da insanları üç gruba ayırır. Bazıları, Allah'ın günah işleyenler ve kötülük ya-

panlarla ilgili tehditlerinin gerçekleşmesinden, bazıları haklarındaki ilâhî hüküm ve ilmin olumsuz yönde değişeceğinden (*er-Ra'd* 13/39), bazıları da haklarındaki ilâhî hükmün ezelde olumsuz olması ihtimalinden ve bunun değişmeyecek olmasından (*Kâf* 50/29) korkarlar. İbnü'l-Arabî aynı hususların rağbet haline sebep olabileceğine dikkat çekmiştir (*el-Fütûhât*, II, 701).

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, III, 321; Sülemî, *Tabakât*, s. 223; Kuşeyrî, *er-Risâle* (nşr. Abdülhalîm Mahmûd), Kahire 1966, s. 102, 207, 211, 212, 217; Herevî, *Menâzilü's-sâ'irin*, İstanbul 1310, s. 15; Gazzâlî, *İhyâ*², Kahire 1358/1939, I, 84; IV, 140; a.mlf., *Ta'rifü'l-İhyâ*² (*İhyâ*² içinde), I, 84; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, II, 701; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikin*, Kahire 1403/1983, II, 57.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

RÂH

(bk. TARİKAT).

RÂHATFEZÂ

(راحت فا)

Türk mûsikisinde bir birleşik makam.

Türk mûsikisinin en eski makamlarından biri olup çeşitli dönemlerde **hicâz-ı muhâlif**, hüseyinî-aşiran perdesinde karar etmesinden dolayı **hicaz-aşiran** ve son ola-

rak **râhatfezâ** diye adlandırılmıştır. Râhatfezâ isminin Tanbûrî İsmet Ağa tarafından verildiği söylenir. Durağı hüseyinî-aşiran perdesi ve seyri incici olan makamın dizisi, hicaz ailesini meydana getiren makamlardan zirgüleli hicaz hariç diğer üçüne; hümâyûn, hicaz ve uzzâl dizilerine hüseyinî-aşiran perdesindeki hüseyinî beşlisinin veya dizisinin bir bölümünün katılması ile meydana gelmiştir.

Makamın birinci mertebe güçlüsü, yarım karar sırasında seyre hâkim olan hicaz çeşidine göre nevâ veya hüseyinî perdesidir. Eğer o esnada hâkim makam hicaz ise nevâ perdesinde rastlı, hümâyûn ise yine nevâda bu defa bûselikli, eğer uzzâl ise hüseyinîde uşşaklı yarım karar yapılır. İkinci mertebe güçlüsü ise düğâh perdesidir.

Asma karar bakımından zengin olan râhatfezâ makamında bu kararlar daha çok hicaz ailesi makamları gibidir. Nevâ ve hüseyinî perdelerinden hangisi güçlü olarak kullanılmışsa diğeri asma karar olarak kullanılabilir. Bundan başka diğer bütün hicaz ailesinde olduğu gibi nîm-hicaz ve dik-kürdî perdelerinde çeşniz, düğâh perdesinde hicazlı, rast perdesinde nikrizli asma kararlar yapılabilir. Hüseyinî-aşiran perdesindeki hüseyinî beşlisine geçilince irak perdesinde segâh ve ferahnâklık asma karar yapılır. Eğer yerindeki hicaz çeşnisi kullanılarak irak perdesine kadar düşülürse irakta hüzzamlı asma karar yapılmış olur. Yine hicazı değiştirmeden hüseyinî-aşirana inildiğinde bu perdede karıcığâr, aynı şekilde yegâha kadar düşüldüğünde bu perdede basit sûzinak dizileri meydana gelir ve bu makamların o perdelerdeki şedlerine geçilmiş olur. Çünkü hüseyinî-aşirandaki kalış uşşaklı, yegâhtaki ise rastlıdır. Fakat bunlar az kullanılır.

Râhatfezâ makamı dizileri

Nota yazımında donanımına hicaz makamı gibi si için bakiye bemolü, do ve fa için bakiye diyezi yazılır. Yegâh perdesine rast beşlisiyle düşülerek genişleyebilen râhatfezâ makamının yedeni yegâh perdesi olup makamın dizisini meydana getiren perdeler pestten tize hüseyinî-aşiran, irak, rast, düğâh, bûselik veya dik-kürdî, nîm-